

EKFRÄMJANDETS NORGE-EXKURSION 1999

Erik Tham

Under dagarna 27-28 maj 1999 invaderades Sörlandet i Norge av 29 glada och kunniga ekfrämjare. Med sedvanlig säkerhet vid ratten i Isakssons buss hämtade Bo Axelsson upp deltagare den 26 maj från Ronneby via Skåne och Halland till Strömstad. Efter 2,5 timmes överfart till Sandefjord och ca 10 mils bussresa landade vi sent på kvällen efter en lång dag på hotell Phönix i Arendal.

Nästa morgon mötte Ragnar M. Naess, en entusiastisk och sakkunnig ledare under en och en halv dag. Till sin hjälp och vår undfägnad hade han lövträdsentusiasten och "pensionisten" Magne Risdal och två charmerande "piker", Lisbeth S. Kismul och Ellen Svalheim, som försökte bibringa det svenska gänget en del kultur.

Ekskogsskötsel och kulturlandskap

Vid första punkten fick vi veta att eken är skogbildande 2-3 mil in längs sydkusten, att det finns ca 5 miljoner m³sk ek i Norge och att stjalkek (synonyma namn: ek, skogsek, sommarek) (*Quercus robur L.*) har störst utbredning och att druvek (syn. bergsek, vinterek) (*Q. petraea*. (Matt.) Liebl.) finns särskilt i trakten av Arendal. Som regel står eken blandad med andra trädslag. Förnygring sker mest som stubbskott vid 50-90 års ålder. Förr i tiden användes eken mest till garveri och rökteri. Älgen är ett mycket stort problem.

Det första beståndet vi såg var ett ungt ekbestånd uppkommet genom stubbskott. Beståndet var som vanligt för sent röjt men skulle kunna skötas med lämpliga röjningar. Röjningsbidrag utgår med 3000 kr per ha.

Jens Karl Risvand berättade om sina 142 ha, att hö till hästuppfödare var största inkomstkällan nu och att han 1982 satade på att försöka sköta sin ekskog.

Lisbeth Kismul från *Fylkesmannen* pläderade för öppet landskap och mångfald, där fylket i år (1999) satsar 4 miljoner kronor. Bidraget till kulturlandskapsåtgärder är till 70 % skattefritt. Vi såg ett lövlandskap överallt, dock ej gammal skog. Lisbeth förklarade att landskapet tidigare varit nästan kalt. Redan på 1300-talet såldes ek till England.

Ellen Svalheim arbetade med nyckelbiotoper. En femtedel av jordbruket hade grott igen. Nu vill man stötta 20 % för lövskogsbruk. När man gallrat lövskogen vill man ha bete för köttproduktion och då bör ängsblommorna åter komma in och frodas.

Tjore

I Tjore fick vi se ett värdefullt ekbestånd, men som vanligt för svagt gallrat med uppkörda kronor. Man berättade att en dansk skovrider, Christian Schmidt, var här 1946 och gav goda råd. Därefter sköttes ekbestånden under en 15-årsperiod, men med dålig avsättning svalnade in

Foto: Boris Millerström

Ragnar M. Naess beväpnad med ett blivande masurdolkskaft.

tresset. 1948, vid 54 års ålder, hade beståndet 5500 stammar! Gallrat 1952 och 1965. I dag var medeldiametern 36 cm och höjden 24,5 m. Siktet var inställt på 40 cm och 200 stammar per hektar. Det var gammal havsbotten och en underbar ståndort! Där fanns en del naturlig underväxt av hassel, rönn, lönn och några granar. Vår danske deltagare, Erik Elingaard, föreslog minst 60 cm i stället för 40 cm. Erik Ståål talade varmt för sitt program, välkänt för oss andra, med 14 meters förband på huvudstammarna etc. Ellen ville gallra hårt eftersom det här var för lite ljus för ängsblommor, medan en mera produktionsinriktad deltagare menade att det här var eken och ekskogsskötsel som var det primära. Ängsblommor fick man ha på andra ställen.

Tromöy

Vi besökte en gård, Sandå, nämnd redan på 1320-talet, där det funnits sjöfarare och handelsfolk, enligt vad ägaren An-

ders P. Brinck berättade. Vi trakterades med kaffe och härliga våfflor i ett underbart landskap.

Ett hektar var planterat med masurbjörk hösten 1992. På högskolan i Ås hade man gjort vävnadskulturer från en vårtbjörk (*Betula pendula* Roth.) med masurved och odlat fram en klon plantor för utplantering. I flera år hade man bekämpat gräset med herbicider. Vattensork var ett stort problem. Några björkar var gnagda, andra helt avbitna. Investeringen var 550 000 kr/ha, men man hade fått stora bidrag till hägn och plantor. Man hade tänkt stamkvista i februari - mars, fast man inte visste om det var rätt tidpunkt för björk och ingen hördes med bättre förslag.

Middagen avnjöts i Arendal med våra norska vänner.

Hammartjern

Den 28 maj på förmiddagen kom vi till ett mycket vackert 60-årigt klibbalbestånd som med 400 stammar/ha och en höjd på 28 meter höll 300 m³sk / ha. Det var gallrat ett par gånger. Problem med vattenskott. Det var intressant att alen kommit spontant på gammal sjöbotten efter sjösänkning. Nu fanns mycket uppslag av ask. Erik Elingaard ville driva alen till 75 cm grovlek. Fanérpriset var 2000 kr/m³. Man hade gjort beståndet till naturreservat men fick fortsätta skogsskötseln. Miljöenheten betalade avverkning och drivning till bilväg!

Möbelfabriken Hødnebö i Risør

Ägaren var tredje generationen att tillverka Norges mest exklusiva möbler. Man använde huvudsakligen björk, varav en hel del flambjörk samt något ek. Där var ca 50 anställda och en omsättning på 80 miljoner. Ett stort problem var att spillet av trä var så högt som 80 %.

Foto: Ulf Olsson

Deltagarna trakterades med kaffe och härliga våfflor på Sandå gård med anor från 1320-talet.

I Risör bjöd fylket på god lammsteks-lunch, varefter det blev sightseeing i den vita, vackra, men för bussen väl tränga staden.

Fritzoe's Skogar AS

Vid Larvik låg Fritzoe's Skogar AS - ett stort skogsgods om 60 000 ha. Skogschefen Finn Kamfjord lotsade bussen runt berg och dalar och visade de svåra drivningsförhållandena. Problem var snöbrott på vintern och älgen. Man skjuter en älg per 100 ha. Klimatet är bra och jordmånen god. Man driver 88 % mekaniserat med entreprenörer.

Före hemfärden fick vi vandra i den vackra slottsparken, 150 ha, med naturligt men för svagt gallrat bokbestånd. Lärk- och björkbestånden fick godkänt.

Slutord

Sammanfattningsvis fick vi en mycket positiv bild av lövskogsbruket i Sydnorge med den entusiastiske Ragnar M. Naess i

spetsen. I april i år hade man utarbetat en "Handlings- och strategiplan för lövtränäringen i Norge" på 28 sidor, som var ett föregångsexempel för Sverige.

Vi tackar Gustaf Hamilton för planering av denna intressanta exkursion.

Göteborg

På båtresan tillbaka till Strömstad fick vi avnjuta ett gigantiskt smörgåsbord. Efter övernattnings för vi den 29 maj mot Göteborg, där Anders Söderlund ordnat en visning för oss av bygget av ostindiefararen *Götheborg III*. I egenskap av virkesförmedlare, främst ek, var Anders väl insatt i detta fantastiska bygge.

Ostindiefartyget *Götheborg* startade sin resa, några månader försenad, den 14 mars 1743. Man hade omkring 140 man ombord samt mat och dryck för en lång resa, ja t.o.m. oxar, svin, getter och fjäderfä fanns med. I lasten ingick även järn, trä, tjära och tågvirke, men silver var förbjudet att utföra från Sverige, var-

Foto: Ulf Olsson

Det var fascinerande att se Götheborg III växa fram. Skrovet byggs i ca 75 % ek och 25 % fur.

för detta inhandlades i spanska Cadiz. Det blev en svår resa mot Kina. Båten är i Batavia på Java från december 1743 till maj 1744. På grund av förseningen från Sverige har man fått nordliga passadvindar och fått återvända till Java. Till Kanton i Kina anländer båten i juli 1744 och efter handeln där avseglar *Götheborg* i januari 1745. Den 12 september 1745 siktar man Vinga men går på grund 900 meter från Nya Älvsborg. Det blev rättegång om förlisningen och fortfarande vet man ej orsaken. En tredjedel av lasten bärgades och gav ändå 14 % i vinst.

Under 1980-talet företogs marin-
arkeologiska utgrävningar och den 5 no-

vember 1993 bildades *Stiftelsen Ostindiefararen Götheborg III* med målsättning att bygga en kopia samt segla till Kina. Kölsträckning skedde 1995 på varvet *Terra Nova* på Eriksberg. Detta gigantiska fartyg beräknas vara färdigt år 2001 för avsegling till Asien men blir nog något försenat. Skrovet byggs i trä, 75 % ek och 25 % fur. Längd blir 40,9 m, bredd 11,0 m, djup 6,75 m och deplacement 1350 ton. Kostnadskalkylen är ca 100 miljoner kronor.

Det var fascinerande att se *Götheborg III* växa fram och vi tackar Anders Söderlund för utmärkt guidning.